

Kształcenie akademickie bibliotekarzy. Doświadczenia ośrodków krajowych w kontekście zmian

Renata Malesa

Katedra Informatologii, Bibliologii i Edukacji Medialnej.
Instytut Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach
Uniwersytet Marii Curie –Skłodowskiej w Lublinie

8 listopada 2022 r.

Historia

- Studium Pracy Społeczno-Oświatowej Wolnej Wszechnicy Polskiej (1925-1939)
- Dwuletnia Szkoła Pracownic Społecznych (Polska Macierz Szkolna, 1928-1932)
- Jednoroczna Szkoła Bibliotekarska przy Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy (1929-1939)
- Związek Bibliotekarzy Polskich – Komisja Kształcenia Zawodowego (od 1935 r.)

Po roku 1945

- Kursy i szkolenia ZBP, SBP
- Państwowy Ośrodek Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie (1948-1978)
- Licea bibliotekarskie (1950-1959)
- Państwowe Studia Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotekarstwa (Ciechanów, Krosno, Opole, Radom, Wrocław)
- POKKB – Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy (1953-1975)
- Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy im. H. Radlińskiej (1976-2006); Warszawa + 15 filii Policealnego Studium Bibliotekarskiego Zaocznego

Początki kształcenia akademickiego:

- 1945 – Uniwersytet Łódzki
- 1951 – Uniwersytet Warszawski
- 1956 – Uniwersytet Wrocławski
- 1974 – UAM Poznań, UMK Toruń, UJ Kraków, UŚ Katowice, UMCS Lublin, U. Gdański,
- WSP – Bydgoszcz, Kielce, Kraków, Olsztyn, Szczecin, Zielona Góra
- 1968 – studia podyplomowe UW i inne ośrodki

Standardy MNiSzW (2007) – względna stabilizacja

- Ujednolicenie zasad kształcenia:
 - Nazwa kierunku – informacja naukowa i bibliotekoznawstwo
 - Sylwetka absolwenta
 - Ramowe treści kształcenia

Standardy (2007) cd..

- Absolwent Studiów bibliotekoznawczych powinien:
 - posiadać ogólną wiedzę dotyczącą źródeł informacji, procesów informacyjnych oraz z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa
 - posiadać umiejętności sprawnego wyszukiwania, selekcji i oceny jakości informacji oraz tworzenia informacji,
 - znać metody i techniki stosowane w procesach informacyjno-bibliotecznych,
 - znać metody pracy z czytelnikami i użytkownikami informacji oraz kształcenia użytkownika,
 - umieć promować działalność biblioteczną, informacyjną i czytelnictwo

Standardy (2007) cd..

- znać prawo autorskie, biblioteczne i informacyjne,
- być przygotowany do pracy w różnych instytucjach działających w sferze komunikacji publicznej, kultury, edukacji, biznesu, nauki i administracji zajmujących się gromadzeniem, opracowaniem i udostępnianiem dokumentów i zbiorów informacji o dokumentach oraz systemami informacyjnymi,
- być przygotowany do pracy we wszystkich typach bibliotek, ośrodkach i centrach informacji, pracowniach bibliograficznych, wydawnictwach, archiwach, księgarniach oraz w szkolnictwie (po ukończeniu specjalności nauczycielskiej),
- umieć wykorzystywać zdobytą wiedzę i umiejętności zgodnie z zasadami etyki,

Standardy (2007) cd..

- Grupa treści podstawowych:
 - Komunikacja społeczna i medialna
 - Systemy komunikowania w nauce
 - Metody zarządzania
 - Historia kultury
 - Nauka o książce, bibliotece i informacji
 - Czytelnictwo

Standardy (2007) cd..

- Grupa treści kierunkowych:
 - Analiza i opracowanie dokumentów
 - Bibliotekarstwo
 - Historia książki i bibliotek
 - Społeczne konteksty działalności biblioteczno- informacyjnej
 - Projektowanie i ocena systemów i usług biblioteczno–informacyjnych
 - Zagadnienia wydawnicze i księgarskie
 - Źródła i wyszukiwanie informacji

2011 – zmiany w prawie o szkolnictwie wyższym

Rozszerzona autonomia uczelni w sferze dydaktyki - dopuszcza samodzielne tworzenie programów kształcenia

Krajowe Ramy Kwalifikacji - określenie efektów kształcenia, kwalifikacji zdobywanych w polskim systemie szkolnictwa wyższego/ określenie profilu studiów: praktyczny lub ogólnoakademicki

Deregulacja zawodu bibliotekarza

- Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów
- Likwidacja obowiązku:
 - Posiadania wykształcenia wyższego
 - Posiadania zależnie od stanowiska doświadczenia zawodowego (0 -10 lat)
 - Egzaminu na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego

Trendy światowe:

- Kształcenie menedżerów informacji i wiedzy posiadających kompetencje w zakresie:
 - Zarządzania wiedzą
 - Architektury informacji
 - Umiejętności ICT
 - Systemów informacyjnych
 - Wsparcia użytkowników
 - Zarządzania projektami
 - Promocji i marketingu
 - Umiejętności komunikacyjnych

Zmiany w ofercie polskiego kształcenia akademickiego

- od 2012 roku pojawiają się nowe kierunki studiów, zamiast lub obok informacji naukowej i bibliotekoznawstwa:
 - Informacja w e –społeczeństwie - UMCS, Lublin
 - Zarządzanie informacją i bibliologia – UMK Toruń
 - Zarządzanie informacją - Uniwersytet Jagielloński
 - Informacja w środowisku cyfrowym – Uniwersytet Łódzki
 - Publikowanie elektroniczne i sieciowe -Uniwersytet Wrocławski
 - Architektura informacji – Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków
 - Architektura przestrzeni informacyjnych – Uniwersytet Warszawski

Aktualna oferta kształcenia akademickiego:

- Z czternastu uczelni, które prowadziły studia na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo (licencjackie, magisterskie i podyplomowe), kierunek pozostał jedynie w ofercie czterech:
 - Uniwersytet Warszawski: Wydział Dziennikarstwa Informacji i Bibliologii studia stacjonarne i niestacjonarne I i II stopień
 - Uniwersytet Wrocławski: Instytut Nauk o Informacji i Mediach – studia stacjonarne I i II stopień
 - Uniwersytet Śląski w Katowicach: Instytut Nauk o Kulturze – studia stacjonarne I i II stopień
 - Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu: Wydział Pedagogiczno – Artystyczny w Kaliszu. Zakład Informacji Naukowej – studia I stopnia

Opisy kierunków i specjalności prowadzone na studiach bibliotekoznawczych:

- Uniwersytet Warszawski:

*„Na naszych studiach nauczysz się rozpoznawać potrzeby informacyjne; tworzyć zasoby informacji; projektować i wykorzystywać narzędzia do ich organizacji, opracowania i udostępniania w różnych ośrodkach (działach informacji instytucji i organizacji, komputerowych sieciach informacyjnych czy **bibliotekach**)**

- Bloki tematyczne na studiach I stopnia (student wybiera 2) Bibliotekarstwo cyfrowe, Zarządzanie nauką, Animacja kultury
- Specjalności – studia II stopnia: Edytorstwo, Architektura informacji i wiedzy, Dziedzictwo kulturowe, Informacja i komunikacja w instytucjach kultury, Organizacja i zarządzanie bibliotekami, Zarządzanie informacją i wiedzą

* *wszystkie cytaty pochodzą ze stron www.Uniwersytetów*

- Uniwersytet Wrocławski:

„Jeśli interesujesz się komunikacją medialną, zarządzaniem i przekazywaniem informacji we współczesnym świecie, a w przyszłości chciałbyś sprawnie poruszać się w gąszczu informacji i wiedzy, pracować jako broker i menedżer informacji, prowadzić działalność wydawniczą, zostać wykwalifikowanym bibliotekarzem i biblioterapeutą – zdecyduj się na studia na tym kierunku”

- Specjalność – nauczycielska (I stopień), cyfrowe dziedzictwo kultury, infobrokering, zarządzanie informacją (II stopień)

- Uniwersytet Śląski:

„Studia na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo przygotowują do zawodów, w których niezbędne są wiedza, a także zbiór umiejętności z zakresu organizacji i przebiegu komunikacji społecznej za pośrednictwem dokumentów piśmienniczych (tradycyjnych oraz elektronicznych) i niepiśmienniczych (dźwiękowych, graficznych, kartograficznych, audiowizualnych), wspomagających bądź zaspokajających potrzeby edukacyjne, wiedzotwórcze, artystyczne, rozrywkowe, kompensacyjne w sferze życia jednostek oraz społeczeństwa systematycznie dążącego do ogólnego postępu”

- Bloki tematyczne: Kultura i edytorstwo książki, Nowoczesna biblioteka, Młody czytelnik w świecie książki i mediów, Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych

- **Kierunek Bibliotekarstwo** - studia II stopnia na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (rok akademicki 2022/23)

„Studia na kierunku bibliotekarstwo na UKSW dają możliwość zdobycia gruntownej wiedzy z zakresu historii książki, prasy i bibliotek na przestrzeni dziejów, w tym także twórców bibliotek i bibliografii, ich oddziaływania na środowisko społeczno-kulturalne Polski oraz Europy. Podczas zajęć studenci zyskują szczegółową wiedzę na temat kształtowania się księgozbiorów historycznych oraz zbiorów specjalnych w Polsce, a także zostają przygotowani z zakresu pozyskiwania, katalogowania, udostępniania oraz przechowywania zasobu bibliotecznego”

Studia podyplomowe

- Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa – UW
- Kwalifikacyjne Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej –UŚ
- Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa (2 lub 3 semestralne) - UP, Kraków
- Studia Podyplomowe Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej – UKW, Bydgoszcz
- Bibliotekoznawstwo i Informacja Naukowa UWM, Olsztyn
- Studia Podyplomowe Animacji czytelnictwa, Informacji Naukowej i Bibliotekarstwa – Uniwersytet w Białymstoku
- **Rekrutacja zawieszona!!! na: Uniwersytecie Wrocławskim, UMCS, Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach**

Studia podyplomowe – uczelnie prywatne (wybrane przykłady)

- **Informacja naukowa, elektroniczna i bibliotekoznawstwo** - Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych im. Prof. Michała Iwaszkiewicza w Poznaniu
- **Bibliotekoznawstwo:** Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu, Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, Menadżerska Akademia Nauk Stosowanych w Warszawie, Dolnośląska Szkoła Wyższa
- **Bibliotekoznawstwo z elementami zarządzania informacją cyfrową:** Akademia Humanistyczno - Ekonomiczna w Łodzi

Pozostała oferta dydaktyczna ośrodków kształcących bibliotekarzy

- Uniwersytet Warszawski: Wydział Dziennikarstwa Informacji i Bibliologii:
 - **Architektura przestrzeni informacyjnych** – Studia I stopnia
„Dopełnieniem treści programowych są zagadnienia poświęcone funkcjonowaniu i zarządzaniu tzw. instytucji informacji, czyli wszelkich form organizacyjnych, w których informacja odgrywa kluczową rolę w ich funkcjonowaniu. Dotyczy to zarówno **bibliotek**, archiwów, galerii i muzeów, ale również administracji publicznej oraz sektora komercyjnego”
 - **Publikowanie współczesne** – studia I i II stopnia

- UMK Toruń: Instytut Badań Informacji i Komunikacji:
 - **Architektura informacji** -studia I II stopnia
 - **Zarządzanie informacją i bibliologia** – studia I i II stopnia -
stacjonarne i niestacjonarne – **wygaszone!!!**

- Uniwersytet Marii – Curie –Skłodowskiej w Lublinie
 - Instytut Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach – **Public Relations i Zarządzanie Informacją** – studia I stopnia, specjalności: Zarządzanie wizerunkiem, Zarządzanie mediami społecznościowymi
 - Instytut Nauk o Kulturze: **Architektura informacji** - studia I i II stopnia; specjalności: publikowanie cyfrowe i sieciowe, architektura systemów informacyjnych

- Uniwersytet Wrocławski: Instytut Nauk o Informacji i Mediach:
 - **Publikowanie cyfrowe i sieciowe** studia I stopnia; specjalności: digitalizacja i publikowanie zbiorów, instructional designer – projektant materiałów dydaktycznych i szkoleniowych.

*„Absolwenci kierunku PCiS studiów I stopnia będą kompetentnymi pracownikami sektora informacji, [,] Mogą oni szukać zatrudnienia w wydawnictwach publikacji tradycyjnych i cyfrowych (książek i czasopism), portalach internetowych, firmach prowadzących digitalizację publikacji, **bibliotekach cyfrowych**, instytucjach naukowych otwierających repozytoria typu Open Access, księgarniach internetowych, działach wydawniczych, marketingowych”*

- **Zarządzanie informacją** – studia II stopnia

- Uniwersytet Śląski w Katowicach: Instytut Nauk o Kulturze:
 - **Architektura informacji** – studia I stopnia; obszary tematyczne: tworzenie produktów cyfrowych, zarządzanie informacją, zagadnienia biznesowe, komunikacja cyfrowa
- Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie: Instytut Nauk o informacji:
 - **Architektura informacji** - studia I stopnia
 - **Zarządzanie informacją i publikowanie cyfrowe** - studia I i II stopnia – *„Oferowany program zapewni przygotowanie do pracy w instytucjach zajmujących się gromadzeniem, opracowaniem i publikowaniem dokumentów tradycyjnych i cyfrowych”*

- Uniwersytet Jagielloński: Instytut Studiów Informacyjnych:
 - **Zarządzanie informacją** – studia I i II stopnia
- Uniwersytet Łódzki: Katedra Informatologii i Bibliologii:
 - **Informacja w środowisku cyfrowym** - studia I stopnia; specjalności: wirtualne instytucje książki: podstawy bibliotekarstwa cyfrowego, archiwa i repozytoria, promocja i marketing na rynku książki, zarządzanie informacją: ekonomika informacji, zarządzanie informacją w mediach, infobrokering, audyt informacyjny
 - **Informatologia z biznesowym językiem angielskim** - studia II stopnia; specjalności: Architektura informacji, Nowoczesne bibliotekarstwo.

- To, że absolwenci tych nowych kierunków mogą szukać pracy w bibliotekach jest oczywistością!!!
- Pytaniem otwartym pozostaje, czy będą to robić oraz czy są do niej rzeczywiście odpowiednio przygotowani ???

Oferta studiów podyplomowych – tematycznie związanych z bibliologią i informatologią

- UW:
 - Podyplomowe Studia Polityki Wydawniczej i Księgarstwa
 - Nowe Media w Instytucjach Dziedzictwa Kulturowego
- UMK, Toruń
 - Podyplomowe Studia Infobrokerstwa i Zarządzania Informacją
 - Podyplomowe Studia w Zakresie Publikowania Sieciowego
- UP, Kraków
 - Edytorstwo

Przyczyny wprowadzanych zmian

- Spadek zainteresowania dotychczasową ofertą kształcenia/ trudności rekrutacyjne
- Chęć uatrakcyjnienia oferty dydaktycznej
- Zapotrzebowanie firm i instytucji z sektora informacyjnego na specjalistów prowadzących działalność informacyjną, zarządzających bazami danych i treściami elektronicznymi
- Wzorce zachodnie
- Odpowiedź na przemiany edukacyjne i technologiczne

Konsekwencje Ustawy 2.0

- reorganizacja ośrodków kształcenia akademickiego spowodowana *Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych* - **Bibliologia i informatologia** przestała być samodzielną dyscypliną naukową w obszarze nauk humanistycznych i została włączona do dziedziny nauk społecznych – do grupy dyscyplin określonych jako **nauki o komunikacji społecznej i mediach**, wraz z naukami o mediach oraz naukami o poznaniu i komunikacji społecznej.

Co dalej???

- Pojawia się wiele pytań o przyszłość kształcenia bibliotekarzy:
 - Jakie powinny być treści nauczania?
 - Jaki kształt organizacyjny powinno ono przyjąć?
 - Czy powinna być ujednolicona nazwa kierunku studiów?
 - Czy konieczne są studia bibliotekoznawcze I i II stopnia, czy wystarczą studia podyplomowe?
 - Jakie są losy absolwentów studiów bibliotekoznawczych na rynku pracy?
 - Czy pracownicy poszczególnych typów bibliotek potrzebują odrębnych umiejętności, a co za tym idzie specyficznych kierunków studiów ?
 - Jak odrodzić kształcenie bibliotekoznawcze?

„aby poprawić postrzeganie zawodu bibliotekarza, studiów bibliotekoznawczych i tym samym przyczynić się do wzrostu zainteresowania kandydatów studiami w tym zakresie, nie wystarczy modernizacja programów studiów. Potrzebne jest szerokie społeczne wsparcie”

[Elżbieta, Barbara Zybert, Jak odrodzić kształcenie bibliotekarzy, Forum Akademickie” 2020, nr 2]

Dziękuję za uwagę

renata.malesa@mail.umcs.pl